

Egy kései József Attila vers megfejtése ?

Vajon megfejtette-e Szabolcsi Miklós az Új Írás 1968 decemberi számában a fenti című (de nálam kérdőjellel megtoldott) analizisében József Attila versét, melynek kezdősora: *Azt a szép, régi asszonyt szeretném látni ismét?*

Szabolcsi, tárgyilagossáknak aligha nevezhető szarkazmussal kérde: „Ki lehet a »szép, régi asszony«? Szántó Judit életében sokszor elmondta, hogy mint a Juditot, ezt is hozzá írta a költő. De akadt más is, aki szerette volna, ha róla szól. És talán a költő életében szereplő – elért és főleg elérhetetlen – nők közül nem egyre gondolhatnánk a verssel kapcsolatban.”

Szabolcsi, úgy látszik, nem sokra becsüli a maga közölte filológiai adatokat, miszerint a vers:

„A Szép Szó 1936 októberi számában jelent meg (együtt a Balatonszárszó, az Egy spanyol földműves sírverse, a Jaj, majdnem, a Temetés után, a Világosítsd föl, a Judit és az Irgalom címűekkel).”

A filológiai adat megerősíti Szántó Judit állítását. De én nem ezt tekintem döntőnek, hanem magát a verset és ezért nem tartom megindokoltnak Szabolcsi analizisének VII. pontját, ahol mint végeredményt jelenti ki: „Az a szép, régi asszony egyik változata tehát az anya-verseknek.”

Szabolcsi állítása megtévesztő, éppen azért, mert bizonyos megszorítással kimondva, igaz is. Az anya-komplexum és apa-komplexum kianalizálása jó szerint századunkkal egyidős. Freudizmus. Ehhez még hozzá kell tenni, hogy József Attilának valóban volt is ilyen komplexusa, és továbbá, hogy József Attila ennek a komplexusnak nemcsak szenvedő alanya volt, hanem tudatos ismerője is. Ha az 1962. évi kiadás sorrendjének hinni lehet, a Freud 80. születésnapjára írt vers, mindössze négy versnyi távolságra van attól, amellyel Szabolcsi foglalkozik.

„De mit is tudunk meg a »szép, régi asszony«-ról?” – kérde Szabolcsi. „Voltaképpen egyetlen jellemvonását: *akiben elzárkózott a tünde, lány kedvesség*”

„És – Szabolcsi szerint – *egyetlen* emléket idéz róla a költő:

*aki a mezők mellett, ha sétálgattunk hárman,
vidáman s komolyan lépett a könnyű sárban...*”

És most jön az analízis következő kérdése: Ki a »három«? A »három«: Eta, Attila és a Mama – feleli Szabolcsi minden bizonyíték nélkül, de nagyon határozottan. Helyszínt viszont egymásután hármát is feltételez: „Öcsöd, Szabadszállás, vagy talán a Ferencváros?”

*

Miközben a vers formai analízisében egészen a Schubert-dal formájáig elkalandozik, nem indokolja, hogy miért volna a harmadik: Eta.

Vajon egészen bizonyos-e, hogy fizikai valóságában is három személy volt jelen, amikor a költő azt írta: *ha sétálgattunk hárman?*

Egy késői József Attila-versben nem tételezhetünk-e fel olyan kettőződést, amilyeneket Adynál nem egy Léda-versben találunk, ahol Léda anyja, lyánya vagy felesége?

Ha Szabolcsi Miklós eleve nem minősítené nem igaznak, amit Szántó Judit mondott, akkor nem kellene figyelmen kívül hagynia a jellemvonást és egyéniséget szorosan meghatározó sort:

s, mint ő maga, becsukva, egy könyv van a kezében

Azt pedig, hogy még élő nőről van szó, talán éppen ez a sor bizonyítja:

csak úgy szeretném látni, mint holt anyját a gyermek.

Ez a nő *most* távozik életéből, bizonyítják a vers utolsó szavai: *amint a fényben elmegy*. Ebben, az elmenésben különbözik ez a nő a Mama alakjától. A Mama József Attilának: a soha el-nem-tűnő, akivel életben-halálban elszakadhatatlanul együtt volt, szörnyűségesen. A fényben elmenő, lehetett Judit, de a Mama nem lehetett.

*

Saját érvelésemet *sem* tartom tudománynak. Nem hiszem, hogy az én interpretációm (ha helyesebb is) közelebb visz József Attila versének mélyebb megértéséhez.

József Attila egyik legkésőbbi versének két sorát kell itt idéznem és felidézniem:

*A ltra: logika:
de nem tudomány.*

Sajnos, az analízis tudománya még a logika ellen is könnyen vét.